

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Андрієвська О.В.

аспірант,

Інститут держави і права імені В.М. Корецького

Національної академії наук України

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ОБМЕЖЕННЯ: ДО ПОНЯТТЯ КАТЕГОРІЇ

Актуальність теми дослідження обумовлена встановленням статтею 3 Конституції України положенням про визнання прав та свобод людини та їх гарантій змістом та спрямованістю діяльності держави, що в свою чергу викликає необхідність встановлення балансу інтересів особи та держави, за умови найбільш оптимального забезпечення прав та свобод людини і громадянина, гарантованих міжнародно-правовими актами та нормами чинного законодавства України. Між тим, визнання людини найвищою соціальною цінністю та встановлення принципу пріоритетності прав та свобод людини і громадянина інтересам держави може зумовити, як обґрунтовують спеціалісти, виникнення певних конфліктів між інтересами окремої особи та органів державної влади, місцевого самоврядування при реалізації державно-владних функцій. Важливим чинником вирішення вищезазначеної проблеми є, зокрема, розвиток інституту конституційно-правових обмежень прав та свобод людини і громадянина.

Однією з установчих підстав для вказаних обмежень є положення, встановлене статтею 64 Конституції України, відповідно до якого обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина не допустимі, крім випадків, передбачених самим Основним Законом.

На сьогоднішній день названий інститут, не дивлячись на певний інтерес науковців до вказаної проблематики, є малодослідженим, внаслідок чого закріплені конституційні права і свободи людини не можуть бути захищені належним чином.

Окремі аспекти інституту конституційно-правових обмежень досліджували, зокрема, такі українські вчені як: Я. Колінко, А. Колодій, П. Рабінович, В. Погорілко, О. Савченко, А. Стрекалов, О. Скрипнюк, Ю. Тодика, а також зарубіжні вчені, зокрема О. Должиков, О. Малько, О. Черданцев. І все ж значна кількість відповідних проблем, зокрема встановлення нормативно-правового визначення, ще потребує ретельного дослідження в сучасній юридичній науці, у якій можна виокремити дві концепції визначення поняття конституційно-правових обмежень.

Згідно першої концепції обмеження прав і свобод людини і громадянина (в тому числі і конституційно-правових) розуміються як звуження обсягу наданих особі правомочностей, тобто як неможливість їх реалізації, зумовлена

певними обставинами. Конституційний суд України в рішенні від 11.10.2005 № 8-рп/2005 (справа № 1-21/2005) зазначає, що звуженням обсягу прав і свобод є зменшення кола суб'єктів, розміру території, часу, розміру або кількості благ чи будь-яких інших кількісно вимірювальних показників використання прав і свобод, тобто їх кількісної характеристики.

В спеціальній літературі, наприклад, обмеження прав і свобод людини визначаються як:

1) режим тимчасового загального або конкретно-індивідуального призупинення чи звуження обсягу визначених і гарантованих Основним Законом прав і свобод в інтересах забезпечення прав інших людей, а також забезпечення національної безпеки і оборони України (О. В. Скрипнюк) [1, с. 8];

2) звуження обсягу прав та свобод за рахунок збільшення об'єму обов'язків, яке встановлюється та застосовується на підставі закону уповноваженими на це особами та у певному порядку (І. Ю. Філіпп) [2, с. 12].

У спеціальному дисертаційному дослідженні, здійсненому українським вченим-конституціоналістом, обмеження прав і свобод людини і громадянина визначається як правомірне, цілеспрямоване кількісне та (або) якісне применшення у процесі право реалізації тих можливих моделей поведінки (правомочностей), які складають основне право (свободу) особи, з боку інших осіб (А. Є. Стрекалов) [3, с. 6]. Дійсно, при визначенні поняття конституційно-правових обмежень має враховуватись сам факт звуження правомочностей, однак він характеризує їх досить однобічно, не розкриваючи при цьому їх суті в повній мірі.

Інша концепція підходить до розуміння поняття правових обмежень як діяльності держави, пов'язаної із встановленням меж для здійснення особою своїх прав, розуміючи під правовими обмеженнями, наприклад, зумовлену природними, соціальними і духовними причинами система правових засобів, що визначають носія, сферу нормативного змісту і порядок реалізації основних прав і свобод людини і громадянина, яка допустима лише в межах відповідності до формальних і матеріальних критеріїв (Ладиченко В. В) [4, с. 23].

В зарубіжній літературі, зокрема, під обмеженням права розуміється повна заборона певного права, що зумовлена різного роду об'єктивними та суб'єктивними обставинами (І. Д. Ягофорова) [5, с. 78]. Існує також думка, що обмеження прав є зумовленою природними, соціальними і духовними причинами системою конституційно-правових засобів, що визначають носія, сферу нормативного змісту й порядок реалізації основних прав та свобод людини і громадянина, що допускаються лише у випадку відповідності формальним і матеріальним критеріям (О. В. Должиков) [6, с. 14].

Межі встановлення правомірного втручання держави у сферу прав людини, є важливим критерієм для розроблення механізму юридичної захищеності особи в державі, обов'язковим елементом при визначенні поняття конституційно-правових обмежень, хоча не вичерпує сутності самого поняття.

Вищезазначені підходи щодо визначення конституційно-правових обмежень прав та свобод людини і громадянина розкривають їх зміст лише з певної сторони, однак, на нашу думку, не розкривають цю категорію всебічно.

Обов'язковим критерієм для визначення поняття конституційно-правових обмежень є доцільність порівняння їх із інститутом заборони, визначальною ознакою якого є обов'язок особи утримуватись від вчинення заборонених державою певних дій. В науці під заборонаю розуміють вимогу утриматись від певного варіанта негативної поведінки, яка визнається Основним Законом як правопорушення. Тобто основною особливістю заборони є юридично-встановлена неможливість певної поведінки людини, при умові фактичної допустимості такої поведінки. При цьому, одним із головних елементів інституту заборони є забороняючі норми, які в науці конституційного права розуміються як обов'язки суб'єктів конституційного права щодо категоричної необхідності утриматися від певних дій (В. Ф. Погорілко) [7, с. 303].

Зокрема, в російській літературі зазначається, що обмеження завжди є результатом заборони, однак, на відміну від останніх, обмеження спрямоване не на повне «витіснення» суспільних відносин, а на утримання їх у певних чітко визначених межах (Ф. М. Фатккулін) [8, с. 119].

На відміну від заборони, вказаним обмеженням є неможливість певної поведінки людини та громадянина, закріплена не лише за допомогою правових норм, а й фактично існуючої, за будь-яких умов, яка в свою чергу свідчить про неможливість його порушення. Тобто заборона стримує вчинення дій, заборонених законом, а обмеження стримує заборонену законом протиправну поведінку, результатом якої є вчинення незаконних дій.

Таким чином, при визначенні поняття конституційно-правових обмежень обов'язково слід враховувати факт необхідності звуження обсягу встановлених міжнародно-правовими актами та Конституцією України прав та свобод людини і громадянина виключено у разі забезпечення прав інших людей, а також національної безпеки і оборони України та за умови встановлених державою чітких меж втручання для забезпечення оптимального захисту гарантованих та охоронюваних прав та свобод людини і громадянина.

Список використаних джерел:

1. Скрипнюк О.В. Конституційно-правове регулювання обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні / О.В. Скрипнюк // Публічне право. – 2011. – № 3. – С. 5–11.
2. І.Ю. Філіпп Правове регулювання обмеження прав суб'єктів трудових правовідносин : автореф. дис. канд. юрид. наук. : 12.00.05 / І.Ю. Філіпп ; Харківський національний університет внутрішніх справ. – Х., 2012. – 40 с.
3. Стрекалов А.Є. Обмеження основних прав і свобод людини і громадянина як інститут конституційного права України : автореф. дис. канд. юрид. наук. : 12.00.02 / А.Є. Стрекалов ; Харк. нац. ун-т внут. справ. – Х., 2010. – 20 с.
4. Ладиченко В.В. Правовий статус особи і обмеження основних прав / В.В. Ладиченко // Держава і право : зб. наук. пр. – К. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, - 2006. – Вип. 33. – С. 17–24.
5. Ягофорова И.Д. Право как мера свободы : дис. канд. юрид. наук. : 12.00.01 / И.Д. Ягофорова ; Уральская государственная юридическая академия. – Екатеринбург. – 2004. – 206 с.
6. Должиков А.В. Конституционные критерии допустимости ограничения основных прав человека и гражданина в Российской Федерации : автореф. дис. канд. юрид. наук. : 12.00.02 / А.В. Должиков ; Тюменский государственный университет – Тюмень, 2003 – 22 с.

7. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України. Академічний курс : Підруч. у 2 т. – Т. 1 / За ред. В.Ф. Погорілка. – К. : ТОВ «Вид-во «Юридична думка», 2006. – 544 с.

8. Фаткуллін Ф.Н. Проблемы теории государства и права : курс лекций / Ф.Н. Фаткуллін : Казань : Изд-во Казанского ун-та, 1987. – 336 с.

Коркоділова Т.Г

студентка,

Запорізький національний університет

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПРОКУРАТУРИ ЯК ОРГАНУ ОБВИНУВАЧЕННЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Потреба в створенні прокуратури виникла ще с давнини, особливо гостро поставало це питання в період перетворень в державному і суспільному устрої. Прокуратура завжди розглядалась, як ефективний елемент в механізмі забезпечення законності в процесі розвитку різних сфер діяльності держави. До сучасного розуміння функціонування органів прокуратури ми прийшли не так давно. В стародавні часи прокуратура була наділена такими функціями як : управління майном, землею, збирання податків, боролась зі зловживаннями відступників, вихідцями із соціального прошарку вершників та інше.

Дослідження становлення і розвитку органів прокуратури займалися такі науковці як: І. В. Арістова, О. М. Бандурка, Б. Т. Білоус, І. П. Голосніченко, Ю.Ф. Кравченко, А. В. Лапкін, В. В. Сухонос, Є. М. Попович, О. П. Рябченко, М. І. Хавронюк, М. К. Якимчук, Х. П. Ярмакі та ін.

На думку Лапкіна А. В період зародження перших прообразів прокуратури розпочинається з давнини і закінчується у 1302 році. У римі з'являється термін «ргосиго» – піклуюся, забезпечую. Прокураторами спершу називали управителів маєтків, ними були улюблені раби імператора, а потім римських намісників провінцій [1, с. 12].

Вперше назва цієї посади зустрічається в документах, що розповідають про події II–I ст. до н. е. У Римській імперії Рутилій Руф Публій (154–74 рр. до н. е.) був відомим юристом, державним діячем, філософом, стоїком. Імператор призначив його прокуратором Азії – тодішньої провінції Риму. На цій посаді Публій активно боровся зі зловживаннями відступників, вихідцями із соціального прошарку вершників та інше [2, с. 8].

В той час Шумський П. В зазначає, що в цей період існувала посада прокурора, як державного службовця, що мав чин, запроваджувалась вона із введенням Августської Конституції. Це був, власне, слуга імператора з представницькою владою, і особливу роль вони відігравали при зборі податків, управлінні імператорським маєтком тощо [3, с. 21].

Наступний період характеризувався виникненням і поширенням прокуратури у країнах Європи з 1302 р. до 1722 р. У Франції Ордонансами короля Філіпа IV від 25.03.1302 р., засновується прокуратура, як орган